

Схвалено
педагогічною радою
(протокол №12 від 25.06.2019 р.)

Додаток 3
до Положення про внутрішню систему
забезпечення якості освіти
комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання –
«Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №31
з гімназійними класами, центр дитячої та юнацької
творчості «Сузір'я»
Кіровоградської міської ради Кіровоградської області»

Методичні рекомендації щодо розбудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти

Головною метою освітньої діяльності закладу загальної середньої освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства.

Досягти даної мети можна, забезпечивши високий рівень якості освіти. Запровадження внутрішньої системи забезпечення якості – стратегічне рішення школи, яке може допомогти поліпшити її загальну дієвість та забезпечити міцну основу для ініціатив щодо її ефективного та сталого розвитку.

При розбудові внутрішньої системи забезпечення якості необхідно спиратися на такі принципи:

1.Дитиноцентризм. Головним суб'єктом, на якого спрямована освітня діяльність школи, є дитина.

2.Автономія закладу освіти, яка передбачає самостійність у виборі форм і методів навчання, визначення стратегії і напрямів розвитку закладу освіти, які відповідають нормативно-правовим документам, Державним стандартам загальної середньої освіти.

3.Цілісність системи управління якістю. Усі компоненти діяльності закладу освіти взаємопов'язані, це створює взаємозалежність між ними. Наприклад, якість освіти залежить від оптимального добору педагогічних кадрів, мотивуючого освітнього середовища, використання освітніх технологій, спрямованих на оволодіння ключовими компетентностями, сприятливої для творчої роботи психологічної атмосфери. Зниження якості хоча б одного названого компоненту знизить у цілому якість освіти.

4.Постійне вдосконалення. Розбудова внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти – це постійний процес, за допомогою якого відбувається вдосконалення освітньої діяльності, підтримується дієвість закладу, забезпечується відповідність змінам у освітній сфері, створюються нові можливості тощо.

5.Вплив зовнішніх чинників. Система освітньої діяльності у закладі освіти не є замкнутою, на неї безпосередньо впливають зовнішні чинники – засновник, місцева громада, освітня політика держави.

6.Гнучкість і адаптивність. Система освітньої діяльності змінюється під впливом сучасних тенденцій розвитку суспільства. Колектив нашого закладу виділив чотири напрями внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти закладу:

1.Освітнє середовище.

2.Система оцінювання освітньої діяльності учнів.

3.Система педагогічної діяльності.

4.Система управлінської діяльності.

Розбудова внутрішньої системи забезпечення якості – різнопланова, складна та змістовна робота, до якої рекомендовано залучити всіх учасників освітнього процесу, а також засновника.

З колективом закладу обговорено цілі розбудови системи, вимоги, за якими визначається якість освітньої діяльності, методи збору інформації, правила і процедури забезпечення функціонування системи (протокол наради при директорові №2 від 03.01. 2019 р.)

Методи збору інформації, інструменти та джерела отримання інформації

Для вивчення якості освітньої діяльності у закладі можна використовувати такі методи збору інформації та інструменти.

Опитування:

- анкетування учасників освітнього процесу (педагогів, учнів, батьків);
- інтерв'ю (з педагогічними працівниками, представниками учнівського самоврядування);
- фокус-групи (з батьками, учнями, представниками учнівського самоврядування, педагогами);

Вивчення документації:

- річний план роботи, протоколи засідань педагогічної ради, класні журнали тощо;

Моніторинг:

- навчальних досягнень здобувачів освіти;
- педагогічної діяльності (спостереження за проведенням навчальних занять);
- за освітнім середовищем (санітарно-гігієнічні умови, стан забезпечення навчальних приміщень, безпека спортивних та ігрових майданчиків, робота їдальні та буфету, вплив середовища на навчальну діяльність тощо);

Аналіз даних та показників, які впливають на освітню діяльність:

- система оцінювання навчальних досягнень учнів;
- підсумкове оцінювання учнів;
- фінансування закладу освіти;
- кількісно-якісний кваліфікаційний склад педагогічних працівників тощо;
- інші інструменти, розроблені закладом освіти.

Для вивчення системи важливо чітко визначити джерела отримання інформації для кожного критерію. Це може бути ділова документація закладу освіти (класний журнал, статистичні звіти, протоколи, фінансові документи тощо), результати опитувань, висновки за результатами відвідувань навчальних занять тощо. У залежності від обраного джерела визначається метод дослідження та застосовується відповідний інструментарій

Щорічне самооцінювання буде проводитись за певними напрямками діяльності.

Крім штатних працівників закладу освіти, відповідальних за функціонування внутрішньої системи забезпечення якості, до процесу оцінювання освітньої діяльності можуть залучатися представники учнівського самоврядування, батьки, якщо є можливість – фахівці у сфері оцінювання якості, освітніх експертів.

Тривалість, періодичність та етапи вивчення і оцінювання визначаються закінченням освітнім циклом – навчальним роком. Як правило, самооцінювання здійснюється впродовж навчального року, адже такі процедури освітньої діяльності, як атестаційний процес, вивчення стану викладання предметів і курсів, динаміка навчальних досягнень учнів чітко простежуються і можуть бути вимірними саме впродовж навчального року.

Динаміка окремих процесів може прослідковуватись впродовж довшого циклу, наприклад, реалізація окремих положень стратегії розвитку закладу освіти.

За результатами вивчення внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти ми можемо оцінити рівень якості освітньої діяльності.

Заклад може обрати три підходи до самооцінювання: кількісний, описовий і комбінований, тобто поєднання кількісного й описового. За необхідності рівень освітньої діяльності, визначений описово, легко трансформується у кількісну оцінку. Можливо доречним буде оцінити власну освітню діяльність описовими характеристиками, а потім перевести все це у кількісну шкалу, наприклад у кількість набраних балів.

Наприклад, для оцінювання вимоги «Організація педагогічної діяльності та навчання здобувачів освіти на засадах академічної доброчесності» ми можемо застосувати як описовий, так і кількісний підходи в оцінюванні:

Описовий підхід дає можливість всебічно і системно описати вимогу, згадавши про всі аспекти, які стосуються академічної доброчесності. За кількісного підходу використовуються

лише ті аспекти, які можна виміряти кількісною шкалою. Так, за результатами опитувань можемо виміряти відсоток учнів, які отримують інформацію від вчителів про принципи академічної доброчесності. Але дуже важко виміряти кількісною шкалою, скажімо, спонукання учнів до самостійної роботи, висловлювання власних думок тощо. З іншого боку, кількісний підхід дає можливість прослідкувати «додану вартість», тобто визначити не просто рівень освітньої діяльності, а приріст рівня її якості.

Узагальнення результатів вивчення, як правило, здійснюється в кінці навчального року.

Пропонується чотири рівні якості освітньої діяльності:

- високий;
- достатній;
- рівень, що вимагає покращення;
- низький.

За необхідності можна визначати загальний рівень освітньої діяльності закладу освіти.

Результати оцінювання вимог до якості освітньої діяльності закладу можна відобразити за допомогою гістограми.

За результатами самооцінювання готуються висновки (які є с кладовою щорічного звіту про діяльність закладу освіти) і визначаються шляхи вдосконалення освітньої діяльності (які стануть частиною річного плану роботи на наступний навчальний рік).

Заклад освіти самостійно визначає структуру річного звіту про його діяльність (звіт керівника закладу).

Отримані результати вивчення внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності можна розглянути на засіданні педагогічної ради. Щорічний звіт оприлюднюється на сайті закладу освіти.

Визначені за результатами вивчення внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти, шляхи вдосконалення стають одним із джерел для розроблення річного плану роботи закладу освіти.

Варіанти розгляду результатів самооцінювання

Можна передбачити два варіанти розгляду результатів самооцінювання в річному плані роботи: перший варіант – виявлені проблемні питання розглядати наскрізно (по всіх розділах); другий варіант – виділити окремий розділ за результатами самооцінювання в річному плані роботи – як план вдосконалення. У плані роботи теж варто виділити критерії та індикатори, за якими буде вивчена і вирішена конкретна проблема.

За результатами самооцінювання може бути скоригована стратегія розвитку закладу освіти.

Методи збору інформації

Для того, щоб оцінити стан справ за будь-яким аспектом освітньої діяльності закладу, або для прийняття управлінського рішення, потрібно мати достатньо інформації.

У процесі самооцінювання якості освітньої діяльності у закладі доцільно використовувати такі методи збору інформації:

- вивчення документації;
- спостереження;
- опитування.

Вибір методу має забезпечити отримання релевантної інформації для всебічного вивчення того чи іншого аспекту діяльності закладу.

Кожен із методів має свої особливості застосування та оброблення результатів.

1. Вивчення документації

Наприклад, вивчення класного журналу для аналізу динаміки навчальних досягнень дасть додаткову інформацію щодо:

- вивчення наступності;
- справедливості оцінювання;
- відвідування;
- особливості планування роботи вчителя.

Протоколи педагогічної ради нададуть інформацію про:

- відповідність ухвалених рішень стратегії розвитку закладу;
- напрями професійного вдосконалення педагогів;
- системність роботи з питань адаптації учнів до навчання.

2. Опитування

Опитування проводиться у наступних формах.

Анкетування

Цей спосіб дозволяє дізнатися про ставлення учасників освітнього процесу до певних питань діяльності закладу освіти.

Види анкетування

Для використання пропонується три види анкет:

- для анкетування педагогічних працівників;
- для анкетування здобувачів освіти;
- для анкетування батьків.

Анкети є комбінованими, бо містять запитання трьох видів:

• закриті (учасник анкетування обирає лише один або кілька варіантів відповідей із запропонованих);

• напівзакриті (окрім закритих варіантів, додається поле «інше», куди учасник може вписати свою відповідь, якщо або жоден із запропонованих варіантів його не задовольняє, або є необхідність пояснити вибір одного із варіантів);

• відкриті (учасник вільно вписує свою відповідь на запитання). Існують два головні підходи до формування вибірки:

• генеральна вибірка: учасниками опитування стають абсолютно всі представники певної групи (якщо це клас – то всі учні класу, якщо вчителі – то всі вчителі). Це можливо у школах до 300 дітей.

• вибірка за параметрами: учасниками опитування стають не всі, а лише певна частина із групи, яких організатор дослідження обирає за певними умовами (параметрами). Наприклад, 30% учнів та учениць класу та батьків саме цих учнів (щоб мати базу для порівняння).

Поради щодо проведення анкетування

Мотивація учасників анкетування

Перед початком анкетування потрібно надати учасникам детальну та зрозумілу інструкцію щодо заповнення анкет, особливо акцентувавши, що в анкетах немає і не може бути «правильних» чи «неправильних» відповідей: нас цікавить саме ставлення учасника до поставленого запитання.

Також важливо наголосити, що анкети є анонімними, і результати анкетування використовуватимуться виключно в узагальненому вигляді.

Можливі методи проведення анкетування

Під час проведення анкетування та опрацювання його результатів необхідно враховувати наступне.

Бажано, щоб анкетування проводив практичний психолог за затвердженими формами та процедурами. Форми проведення анкетування можуть бути бланкові або комп'ютерні.

Бланковий метод потребує більше часу на оброблення результатів, оскільки потрібно вносити дані анкет до програми оброблення. Але такий метод дозволяє, дотримуючись умов анонімності (наприклад, заповнені анкети не здаються організатору, а вкидаються в скриньку), забезпечити однозначну ідентифікацію учасників опитування. Тобто, ми точно будемо знати, що в опитуванні взяли участь учні або їхні батьки саме цього класу – і кожен з них надав лише одну відповідь.

Якщо проводити бланковим методом опитування батьків, то можна провести його або під час зборів (знов-таки, вкидаючи заповнені бланки з відповідями у скриньку), або передати анкети для заповнення вдома і повернути заповнені анкети через дітей. Другий варіант дозволяє охопити більшу кількість батьків, але треба мати на увазі, що не всі батьки повернуть анкети. Також для чистоти дослідження важливо забезпечити передавання та повернення анкет таким чином, щоб діти не бачили ані форму, ані, тим більше, відповідей батьків.

Комп'ютерний метод опитування, коли учасники дистанційно вносять відповіді у певній програмі, дозволяє суттєво зменшити обсяг роботи із опрацювання результатів, але має суттєву проблему з тим, що ми не знаємо і не можемо знати, скільки відповідей надав кожен з учасників опитування. У такому випадку можливим рішенням може стати проведення одночасного опитування у комп'ютерному класі, коли його учасники заповнюють форми у присутності дослідника.

Індивідуальне та групове інтерв'ю

Інтерв'ю як метод дослідження може бути індивідуальним (розмова) та груповим (фокус-група).

Індивідуальне інтерв'ю

Цей формат надає можливість більш докладно дізнатися думки конкретної людини, її ставлення та оцінки ситуації. Наприклад, розмова з практичним психологом дозволить дізнатися про проблеми психологічного клімату у закладі та можливі варіанти покращення ситуації.

Індивідуальне інтерв'ю може бути структурованим (учасник опитування лише відповідає на запитання інтерв'юера), неструктурованим (інтерв'юер задає лише тему – і вислуховує відповіді у довільній формі) або напівструктурованим (частину запитань ставить дослідник, частину відповідей надає у вільній формі учасник опитування).

Фокус-група

Цей формат проведення групового інтерв'ю дозволяє зробити те саме, але під час розмови на поставлену тему з групою осіб (зазвичай від 6 до 12). Окрім кількості учасників, фокус-група відрізняється від індивідуального інтерв'ю тим, що учасники спілкуються між собою, а модератор (організатор фокус-групи) спрямовує дискусію, щоб охопити заявлену тему та надати можливість висловитися всім учасникам.

Спостереження за освітнім середовищем

Спостереження за освітнім середовищем ставить на меті зафіксувати, що саме є в наявності у закладі освіти – і чого не вистачає. Скажімо, ми можемо подивитися стан прибирання приміщень: чи чисто у кабінетах, рекреаціях, туалетах, їдальні. Чи достатньо облаштовані туалети для комфортного користування (кабінки з дверцятами, наявність мила, туалетного паперу)? Чи дизайн шкільних приміщень є достатньо функціональним, що варто змінити? Наскільки мотивуючим для навчання є освітнє середовище? Як обладнаний кабінет фізики вплинув на зацікавленість предметом серед учнів? Чи змінилась ситуація з дисципліною після запровадження Правил поведінки (на рівні школи або на рівні класів)? Таких питань може бути безліч. Головне для закладу визначитись, які саме питання необхідно дослідити. Що саме є актуальним для закладу, над якими питаннями заклад планує працювати у майбутньому.

Поради щодо спостереження за освітнім середовищем

Кого залучити?

Бажано створити більш широку групу для проведення спостереження, залучивши здобувачів освіти та батьків. У кожного можуть бути свої завдання і сфера відповідальності.

Наприклад, учні можуть зібрати інформацію про оформлення навчальних приміщень, коридорів та рекреацій, наскільки інформативним і зручним є освітнє середовище та надати свої пропозиції щодо змін.

Окрім інформативності такого залучення, подібна діяльність учнів допоможе сформувати відповідальне ставлення до середовища школи.

Представники батьківської громади закладу можуть провести огляд їдальні та харчоблоку (наявність санітарних книжок при цьому – обов'язкова). Представник керівництва школи і представник засновника – оглянути стан кабінетів, санітарних вузлів, спортивної та актової зали.

Особливу увагу слід приділити спостереженню за взаєминами учнів, за їхньою поведінкою під час перерв – можливо, таку роботу варто доручити представникам учнівського самоврядування, особливо якщо заклад хоче дізнатись, як вплинуло те чи інше нововведення на поведінку учнів.

Як довго має тривати процес спостереження?

Залежно від завдання дослідження. Наприклад, спостереження за тим, як харчуються учні, доцільно провести у декілька етапів впродовж семестру. Спостереження за проведенням навчального заняття має відбуватись систематично впродовж року.

Спостереження за проведенням навчального заняття

Спостереження за проведенням навчального заняття допоможе закладу в оцінюванні якості педагогічної діяльності, системи оцінювання навчальної діяльності учнів та якості управлінських процесів.

Даний метод збору інформації незамінний у процесі вивчення системи оцінювання навчальних досягнень учнів, забезпечення компетентнісного підходу у викладанні, побудови взаємовідносин вчителя і учня на засадах педагогіки партнерства, ресурсного забезпечення освітнього процесу тощо.

Поради щодо спостереження за навчальним заняттям

Для того, щоб спостереження за проведенням навчального заняття було інформативним та результативним, необхідна своєрідна уніфікована форма для фіксування результатів спостереження. (пропоновану форму спостереження див. у Додатку). Заклад освіти може змінювати запропоновану форму, може розробити власну. Головне – не забувати, що в структурі форми спостереження обов'язково мають відображатися такі компоненти, як забезпечення компетентнісного підходу у викладанні, система оцінювання навчальних досягнень, форми роботи з дітьми з особливими освітніми потребами тощо.

Під час спостереження за проведенням навчального заняття потрібно звернути увагу на наступні особливості його проведення та педагогічні аспекти роботи вчителя:

1. Досягнення мети, завдань та очікуваних результатів навчального заняття

Під час проведення навчального заняття має простежуватися його спрямованість на досягнення основної мети. У першу чергу, мета заняття має бути зрозуміла учням, спрямована на оволодіння учнями ключовими компетентностями. А реалізує поставлену мету вчитель за допомогою відповідних форм і методів роботи. Мета навчального заняття не обов'язково має фіксуватись у поурочному плані або в інших планах. Але вона має бути донесена до учнів, бажано не в імперативній формі. Замість висловів учителя на кшталт «ви маєте досягти таких результатів» краще сказати: «ми будемо намагатись досягти результатів, для цього ми спробуємо виконати відповідні завдання». Подекуди мета проведення навчального заняття може і не формулюватись вчителем на початку, вона стає зрозумілою учням у процесі проведення заняття. Потрібно пам'ятати, що мета, завдання та очікувані результати залежать, значною мірою, від організаційної форми проведення навчального заняття. Це може бути не тільки урок, але й, наприклад, групове заняття, web-квест, проєктна робота, змішане навчання тощо. Вчитель за допомогою питань має перевіряти, наскільки добре учні зрозуміли цілі і завдання уроку, наскільки успішно вони досягають того, що заявлено в меті уроку.

2. Розвиток і формування ключових компетентностей

Розвиток і формування ключових компетентностей є головним завданням навчального заняття. Розвиток ключових компетентностей має відбуватись на кожному занятті. Але зрозуміло, що під час проведення конкретного навчального заняття вчитель не зможе здійснювати розвиток в учнів оволодіння усіма ключовими компетентностями.

Тому визначають кілька ключових компетентностей, розвиток яких був помітний під час проведення навчального заняття.

- **Спілкування державною мовою.** Уміння усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів. Здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, на роботі, вдома, у вільний час. Усвідомлення ролі ефективного спілкування.

- **Спілкування іноземними мовами.** Уміння належно розуміти висловлене іноземною мовою, усно і письмово висловлювати і тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди

через слухання, говоріння, читання і письмо у широкому діапазоні соціальних і культурних контекстів.

- Математична компетентність. Культура логічного і алгоритмічного мислення. Уміння застосовувати математичні числові та геометричні методи для вирішення прикладних завдань у різних сферах діяльності. Здатність до розуміння і використання простих математичних моделей. Уміння будувати такі моделі для вирішення проблем.

- Компетентності в природничих науках і технологіях. Наукове розуміння природи і сучасних технологій, а також здатність застосовувати його в практичній діяльності. Уміння застосовувати науковий метод, спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати результати.

- Інформаційно-цифрова компетентність. Впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні. Інформаційна й медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, навички безпеки в інтернеті та кібербезпеки. Розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо).

- Уміння вчитися впродовж життя. Здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових вмінь і навичок, організації освітнього процесу (власного і колективного), зокрема через ефективне керування ресурсами та інформаційними потоками, вміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, вибудовувати свою освітньо-професійну траєкторію, оцінювати власні результати навчання, навчатися впродовж життя.

- Соціальні та громадянські компетентності. Усі форми поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, в сім'ї, на роботі. Уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів. Повага до закону, дотримання прав людини і підтримка соціокультурного різноманіття.

- Ініціативність та підприємливість. Уміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави. Вміння раціонально поводити себе як споживач, ефективно використовувати індивідуальні заощадження, приймати доцільні рішення у сфері зайнятості, фінансів тощо.

- Загальнокультурна грамотність. Здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва. Ця компетентність передбачає глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших.

- Екологічна грамотність і здорове життя. Уміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя.

3. Робота учнів під час проведення навчального заняття

Чи можливо залучити усіх учнів класу до роботи під час проведення навчального заняття? Можливо, якщо використовуються групова форма роботи, змішане навчання, практичне заняття з індивідуальними завданнями тощо. Але під час проведення уроку з переважанням фронтальної роботи з учнями цього досягнути іноді буває нелегко.

Тому в ході спостереження варто звернути увагу на роботу учнів: наскільки діти залучені до роботи, чи зацікавлені темою заняття, чи співпрацюють між собою. Адже не можна вважати результативним заняття, коли більшість учнів є пасивними.

4. Оцінювання діяльності учнів під час проведення навчального заняття

Будь-яка робота учнів під час проведення навчального заняття має бути оцінена. Необов'язково через виставлення балів. Вчитель має широко застосовувати у своїй роботі словесне оцінювання навчальних досягнень учнів.

У першу чергу йдеться про використання формульованого оцінювання, яке дає змогу оцінити індивідуальний поступ учня, прогрес у оволодінні ключовими компетентностями.

Також варто звернути увагу на те, щоб оцінювання було спрямованим насамперед на роботу учня і не використовувалося з каральною метою. За необхідності вчитель оприлюднює критерії оцінювання навчальних досягнень учнів, які мають бути чіткими і зрозумілими.

Вчитель має оцінювати роботу або відповідь учня/учениці, спираючись на розроблені критерії оцінювання. Обов'язково надавати учням час на обдумування відповіді. Відповідь учня супроводжувати запитаннями «Чому?» «Яким чином?».

Важливо також надавати учневі зворотний зв'язок щодо якості виконання завдання: пояснювати, що виконано правильно, а в чому є недоробки, пропонувати способи поліпшення, а не просто констатувати виконання відміткою або словами «добре-погано».

Використання методик самооцінювання і взаємооцінювання учнів під час проведення навчального заняття свідчить про високий рівень педагогічної діяльності вчителя.

5. Наскрізність виховної складової навчального заняття

Під час проведення навчального заняття простежується також його виховна складова. По перше, зміст навчального заняття має бути спрямований на формування суспільних цінностей, таких як повага гідності, прав і свобод людини, визнання цінності демократії, розвиток навичок критичного мислення тощо.

Ефективність виховного процесу неможлива без атмосфери довіри, доброзичливості, взаємної підтримки між вчителем і учнями.

Виховна складова навчального заняття має органічно вплітатись у зміст заняття.

Наскрізні змістові лінії є соціально значимими надпредметними темами, які допомагають формуванню в учнів уявлень про суспільство в цілому, розвивають здатність застосовувати отримані знання у різних ситуаціях:

Формування в учнів соціальної активності, безпека відповідальності й екологічної свідомості, і сталий розвиток у результаті яких вони дбайливо й відповідально ставитимуться до довкілля, усвідомлюючи важливість сталого розвитку для збереження довкілля й розвитку суспільства.

Громадянська

Формування відповідального члена громади - відповідальність й суспільства, який розуміє принципи й механізми його функціонування, а також важливість національної ініціативи. Ця наскрізна лінія освоюється через колективну діяльність – дослідницькі роботи, роботи в групі, проекти тощо, яка розвиває в учнів готовність до співпраці, толерантність щодо різноманітних способів діяльності і думок.

Здоров'я і безпека

Становлення учня як емоційно стійкого члена суспільства, здатного вести здоровий спосіб життя і формувати навколо себе безпечне життєве середовище.

Підприємливість

Забезпечення кращого розуміння молодим і фінансова поколінням українців практичних аспектів грамотності фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо); сприятиме розвитку лідерських ініціатив, здатності успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі.

6. Використання інформаційно-комунікативних технологій, обладнання, засобів навчання

Під час спостереження за проведенням навчального заняття звертається увага на доречність використання ІКТ, обладнання і відповідних навчальних засобів. Головний критерій тут – мотивація до навчально-пізнавальної діяльності учнів. Використання технічних засобів навчання просто заради їх використання призведе до відволікання уваги учнів, витратою часу.

Використання ІКТ не обов'язково має обмежуватись виключно інтерактивною дошкою або комп'ютерною презентацією. Це може бути спільний пошук інформації в мережі, використання сайтів для виконання завдань онлайн тощо.

7. Комунікація з учнями

Педагогічна робота учителя має ґрунтуватись на засадах партнерства, особистісно орієнтованому підході. Має прослідковуватись те, як вчитель формулює певну навчальну

проблему, як організує спільну з учнями роботу над її розв'язанням. Вчитель не «втискує» учнів у визначені ним рамки, заохочує їх до висловлення власної думки, допомагає більш точно сформулювати їхні думки, сприймає відповідь учня, навіть якщо вона не співпадає з його баченням. Під час спостереження за проведенням навчального заняття звертається увага на роботу вчителя щодо навчання учнів критичному мисленню, умінню шукати і використовувати інформацію. Завдання, які пропонуються для виконання учням, не повинні бути спрямованими на відтворення знань, переказування підручника. Вчитель має вчити учнів вказувати джерела отримання інформації під час запозичення, цитування.

Дуже важливим є особистісно орієнтований підхід у роботі з учнями.

Це, насамперед, повага особистої гідності кожної дитини, її індивідуальних життєвих цілей, запитів та інтересів. Процес, спрямований на розвиток і саморозвиток учня, становлення його як особистості з урахуванням індивідуальних особливостей, інтересів, здібностей

8. Організація роботи з учнями з особливими освітніми потребами

Вчитель має володіти методиками роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, якщо такі є у класі. Під час спостереження звертається увага на те, наскільки вчитель використовує подібні методики, як співпрацює з асистентом вчителя. Простежується, наскільки комфортно дитині з особливими освітніми потребами під час проведення заняття, наскільки дитина залучена до роботи.

9. Домашнє завдання

Інформація про домашнє завдання, яке пропонується для виконання учнями, може стати важливим індикатором якості педагогічної діяльності. По перше, важливо прослідкувати обсяг домашнього завдання, його відповідність віковим можливостям учнів. Надмірний обсяг домашнього завдання – це порушення прав дитини та фактор, що може призвести до погіршення здоров'я.

Разом з тим, домашнє завдання має бути спрямоване на розвиток ключових компетентностей, тобто має бути творчим, прикладним і цікавим для учнів. Наприклад, реалізація проєкту або дослідження. Не зовсім доречно пропонувати у домашньому завданні набір вправ на перевірку знань або читання та переказування параграфу підручника.

10. Запитання для співбесіди з учителем за результатами відвіданого навчального заняття.

За підсумками проведення навчального заняття доцільно провести інтерв'ю з учителем, яке спрямовується, переважно, на самоаналіз учителем проведеного навчального заняття. Під час інтерв'ю простежуються і визначаються такі уміння учителя:

- робити самоаналіз, простежувати досягнення і недоліки проведеного заняття;
- визначати рівень досягнення мети проведення навчального заняття;
- визначати напрями вдосконалення своєї роботи.

Під час співбесіди доцільно ознайомитись з календарним (календарно-тематичним) планом учителя, відповідністю його змісту Державним стандартам загальної середньої освіти, освітній програмі закладу, компетентнісному підходу. Тема проведеного навчального заняття має відповідати календарному (календарно-тематичному) плану учителя або вчитель може аргументовано пояснити необхідність певного відхилення від нього під час конкретного уроку. Також важливо простежити використання ІКТ в освітньому процесі.

Важливо розуміти, що під час спостереження за конкретним навчальним заняттям зовсім необов'язково фіксувати і вивчати усі аспекти роботи вчителя, зазначені у формі спостереження. Наприклад, при проведенні практичної роботи з індивідуальними письмовими завданнями інформаційно-комунікативні технології можуть не використовуватися. Також не на кожному навчальному занятті можна простежити дотримання вчителем принципів академічної доброчесності. Не у кожному класі є діти з особливими освітніми потребами.

Підкреслимо, що форми і методи роботи з учнями, організаційні форми проведення навчального заняття вчитель обирає самостійно. Головний результат будь-якого навчального заняття – це розвиток оволодіння учнями ключовими компетентностями на основі педагогіки партнерства та особистісно орієнтованому підході.

Наразі надзвичайно актуальним є створення такого **освітнього середовища**, де кожна дитина почувається у безпеці і комфортно. Критично значущою складовою такого середовища є захист дитини від булінгу (цькування) та система заходів щодо його запобігання.

Наше завдання - оцінити, наскільки ефективні заходи закладу освіти із запобігання булінгу (цькуванню).

Для цього ми маємо дізнатися відповіді на такі запитання:

- чи почувають діти себе захищеними від випадків булінгу (цькування) у закладі освіти?
- чи є у закладі План заходів щодо запобігання булінгу (цькуванню)?
- чи знають учасники освітнього процесу про існування такого Плану?
- які заходи вживаються у закладі освіти, щоб запобігти проявам насильства та/або цькування?
- як реагує керівництво закладу та педагогічні працівники на можливі прояви насильства або цькування?
- тощо...

Відповідаючи на кожне з цих запитань, ми маємо використати інформацію, яку отримуємо з різних джерел та із застосуванням різних інструментів.

Вивчення документації покаже нам, що ми планували зробити і що зробили:

1.Стратегія розвитку закладу освіти. Чи передбачено створення захищеного від насильства освітнього середовища як одна з цілей нашого розвитку?

2.Річний план роботи. Чи передбачені в ньому заходи для досягнення цієї мети у закладі – і як вони виконуються?

3.План заходів із запобігання булінгу (цькування): чи є він у нас? Якщо немає – як його розробити? Якщо є – де і як він оприлюднений? Чи можуть з ним вільно ознайомитися учасники освітнього процесу? Як він виконується? Наскільки взагалі ми готові до вирішення подібних ситуацій?

4.Протоколи засідання педагогічної ради. Чи ставили ми питання запобігання булінгу (цькування) для розгляду на засіданнях педагогічної ради? Чи обговорювали їх з колегами? Які рішення ухвалювали? Як ці рішення виконували? Який результат, на думку колег, ми отримали?

Спостереження покаже нам, чи є у закладі стенди та інша наочність, які б доносили до дітей інформацію про їхні права та дії у випадку булінгу, що вони можуть зробити, якщо стануть об'єктом переслідувань або цькування, куди вони можуть звернутися, які телефони служби захисту дітей.

Опитування надасть величезний масив інформації про те, що насправді відбувається у закладі:

1.Опитування педагогічних працівників. Чи реагує керівництво закладу на повідомлення педагогічних працівників про випадки булінгу? Чи проводиться робота із навчання щодо визначення випадків булінгу, запобігання булінгу та можли-вих способів реагування? Чи брали участь педагогічні працівники у розробленні антибулінгової програми?

2.Опитування здобувачів освіти. Чи почуваються діти у закладі захищеними ві проявів насильства та/або цькування? Чи звертаються вони за допомогою та/або захистом до школи у разі таких випадків? До кого саме звертаються найчастіше? Яку допомогу їм надав заклад? Чи була ця допомога ефективною?

3.Опитування батьків. Чи вважають вони перебування дитини у школі безпечним та захищеним від можливих випадків насильства та/або булінгу (цькування)? У якому настрої дитина йде до школи та повертається додому? Наскільки, на їх думку, ефективно діє школа, щоб запобігати таким негативним проявам? Чи проводить заклад освіти профілактичну та просвітницьку роботу з цих питань? Наскільки ця робота ефективна? Що б батьки вважали за потрібне зробити, щоб діти почувалися більш захищено?

4.Спілкування із практичним психологом (соціальним педагогом) у форматі інтерв'ю. Чи долучався психолог до розроблення плану заходів із протидії булінгу (цькування)? Що саме робить психологічна служба для виявлення, реагування та запобігання булінгу (цькування)?

Джерела

Бобровський М.В., Горбачов С.І., Заплотинська О.О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. – Київ, Державна служба якості освіти, 2019 - 240 с.